

ЕНОРИЯТА или „поместната Църква” - вчера и днес

Автор: проф. протопр. Георгиос Д. МЕТАЛИНОС

Превод от гръцки: дякон д-р Петър П. СИМЕОНОВ
Редакция: Анула Христова. Снимка: <http://bg-patriarshia.bg>

1. В нашата църковна действителност най-малката общност, ядрото на Църквата, е енорията. Всяка една енория се явява евхаристийно събрание на вярващите. Тя, разбира се, е свързана с епископията, към която органично принадлежи, като част от едната „съборна Църква” (т.е. цялата Църква) на конкретното място и време. Вярващият изживява тайнството на Църквата в живота и практиката на енорията си. Вътре в нея той, подвизавайки и освещавайки се, се съединява с Христос и с братята си в Христа, като непрестанно осъществява битието си в Христа и своята църковност (в смисъл на църковно общение - *бел. прев.*). Следователно, когато говорим за енорията и нейния живот, всъщност става дума за самата Църква и нейното присъствие в света.

Църквата е „тяло Христово” (вж 1Кор. 12:27), общество на Светия Дух и единство на вярващите в обожената човешка природа на Христос. Христос и Църквата представляват едно единство, неразривно и неслитно. Тя е, според св. Йоан Златоуст, „един род, на Бога и човеците”. В деня Петдесетница богочовешката Църква се основава в Светия Дух и се разкрива като „тяло Христово”. Защото Христос присъства чрез Светия Дух, за да се съедини с всеки член на Своето Тяло, „разделяйки се неразделно в отделните”. Оттогава целият Христос се намира неразделно (и неслитно) във всеки член (когато съществуват, естествено, подходящи предпоставки) и това ще продължи до свършека на вековете.

Това означава, че Богочовекът е нашият „Екклисиаст”, т.е. Този, Който ни събира в пресветото Си Тяло, но е и наша Църква (*Екклисия*), т.е. мястото (*теолог.*, *топосът*) на нашето събрание. Ето защо Църквата не може да съществува никога без Христос, нито пък да се основава на някоя идеология, макар и наречена „християнска”, защото е неразривно свързана с Личността на Христос. Църквата е същият Христос (Синът Божий, Който се възплъти и стана Човек - *бел. ред.*) и затова не се нарича „тяло на християните”, но „тяло Христово”. Всички участващи в Тялото Христово - вярващи, клир и народ - са вътре в „тялото” и никога над него. Затова всяко понятие за „върховен епископ” (папа) или пък „господство” (деспотизъм) не може да бъде част от живота Църквата.

Тази христоцентрична реалност на църковната общност се изобразява и изразява чрез едно постоянно извършвано литургично действие в края на светата Литургия. Става дума за **влагането на честните Дарове** в светия потир след причастяването. Служещият „влага” (събира) в светия потир това, което е останало на дискаса, освен Агнеца, т.е. частицата на пресв. Богородица, на ангелските чинове, на светиите, на поменатите живи и починали членове на Тялото Христово, които са „съ-извършители” заедно с извършителя на светата Литургия. Най-напред това е епископът, който, дори и отсъстващ, представлява мисленият видим център на светата Евхаристия (невидимият е самият Христос „*незримо с нас пребъдващ*”) и който държи единството на поместната Църква. Вътре в светата чаша „личното тяло” на Христос сега става едно с „общностното” Му тяло. Общността на

вярващите в Христос е вече цялата събрана в светия потир. Става дума не само за едно вертикално общение на всеки вярващ с Бога в Христа, но и за хоризонталното единство в Христа на всички членове на Тялото помежду си. Църквата-Христос, Глава и Тяло, става видима реалност. В този смисъл се разбира и определението на св. Максим Изповедник: *„Образ ...Божии е... светата Църква, защото осъществява за вярващите същото единство, което има у Бога”*¹.

2. В историята Църквата се явява като една конкретна поместна реалност, като общност в определено място и време, видима и описуема откъм човешката си страна. Където и когато се извършва светата Евхаристия, реално и осезаемо се проявява присъствието на Църквата като общност в Христа. При това, светата Евхаристия е центърът на църковния живот, тъй като включва в себе си целия живот на Църквата, който се простира и вън от светата Евхаристия като „литургия след литургията”, т.е. литургия, продължаваща в ежедневието на вярващите.

Всяка поместна Църква, щом възплъщава съборната истина - Православието, е самата истинска Църква, въпреки географското разделение. Така, както един е Христос, който се предлага на всеки свети Престол като храна *„всего мiра”* (т.е. *„на целия свят”* - бел. прев.). Според св. Игнатий Богоносец, където присъства Христос в пълнотата на Своята истина, там е и съборната (една и единствена) Църква.² Поместността, с други думи, е една обикновена (т.е. местна) проява на едната и единствена съборна Църква. А пък поместните Църкви наподобяват видими извори, които произхождат от една и съща подземна река.

Светата Евхаристия осигурява единството на Църковното тяло. Това е известното на Първото послание към Коринтяните.³ Едното Тяло там се отъждествява с единия евхаристиен хляб: *„Защото един хляб, едно тяло сме ние многото, понеже всички се причастяваме от един хляб”*. Многото стават едно не в някакъв ограничен смисъл (гр., *εν*), а едно в Господа (гр., *εις*).⁴ (Нека си припомним отново влагането на честните Дарове в светия потир). Поместната църковна

¹ PG 91, 668 B.

² PG 5, 713.

³ 1Кор. 10:15-17.

⁴ *„Няма вече иудеин, ни елин; няма роб, ни свободник; няма мъжки пол, ни женски; защото всички вие едно сте в Христа Исуса”*, Гал. 3:28.

община съдържа това христоцентрично единство първоначално в едната епископоцентрична евхаристия. В първите векове поместната Църква - събранието на вярващите - „домашната“ Църква („*κατ'οίκον*“ *Εκκλησία*) се отъждествявала с енорията.

Същото единство се осигурява и по-късно с появата на енорията (края на II в.), която е от една страна *презвитероцентрична*, но функционира в неразривна връзка с епископа, така че да не губи своята *епископоцентричност*, а по този начин и своята *христоцентричност*.

Енорията не е заместител на древната епископоцентрична Църква, понеже последната продължава да съществува като епископия в следващите времена. **Епископията (в частност епископът) остава винаги да е центърът на църковния живот.** Защото енорията не е една нова (друга) църква, така че да имаме много (отделни) църкви във всяка Църква-епископия.⁵ [5]. Няма да престане никога да се смята като необходимо личното присъствие на епископа в евхаристийното събрание на енориите. Затова и епископът се споменава на всяка Евхаристия (Литургия), като че ли телесно да е присъстващ на събранието ни.

Следователно, със зараждането на (днешната) енория епископоцентричната Евхаристия не се разкъсва, а става, според Йоанис Зизулас (днес Пергамски митрополит), „*разпределяне съпрестола на свещенството*”⁶ за практическо посрещане нуждите на числено увеличилото се Църковно тяло. Енорията представлява разширение на едната епископска Евхаристия вътре в географските граници на епископията, без по този начин да бъдат създавани нови центрове на евхаристийно единство.

3. Общността в Христа се отличава неотменно и категорично от всяка друга светска общност. Всички човешки общества се основават и крепят на определени идеологически или други предпоставки, на основа на които се формират, особено в наше време. Общността на Христовото тяло идва в света като „*нова твар*” (Гал. 6:15), като съвършено нова величина в човешката история. Личността на Христос е която отличава коренно неговата общност от всяка друга

⁵ Вж Ιωάννης Ζηζούλας, *Η ενότης της Εκκλησίας εν τη Θεία Ευχαριστία και τω Επισκόπω κατά τους τρεις πρώτους αιώνες*, Αθήναι 1965, с. 195.

⁶ Пак там, сс. 151 сл.

човешка група, претендираща да бъде „общество”. Именно Христос е основа на единството на своята общност.

Следователно, докато светът се бори да сплоти общностите си, ние християните полагаме усилия, както всички наши светии, **да се причислим** към „царството, приготвено нам от създание мира” (Мат. 25:34), в благодатта и общението на Тялото Христово. Цялата ни борба е насочена към правилното и пълно („съвършено”)⁷ включване в Христовата общност⁸.

Влизането ни обаче в Христовата общност, а следователно и в енорийския живот, може да стане по един единствен начин. Необходимо е животът на Христос, Който дойде в света като се въплъти, да стане и наш живот като нов начин на съществуване, т.е. „живот в Христа”. Това се осъществява когато след определен метаморфозен процес стигнем до състоянието да не живеем вече ние, а „да живее в нас Христос” (Гал. 2:20), т.е. да се „изобрази в нас Христос” (Гал. 4:19). Целият този процес на богословски, на църковен език се нарича път към **обожение** и представлява **спасението**. В живота на Църквата човек влиза, за да се спаси, т.е. да се обожи. Именно това е осигурявала енорията в древната Църква и това (трябва да) осигурява във всички векове. Ако тази цел се пропусне, тогава се подменя енорийския живот и енорията изпада в ерес, която ни отчуждава от Христос вместо да ни съединява с Него.

4. Формирането на енорийско-църковния живот още през апостолските времена приело характер на пълна теокрация. Но не на *клиро-крация* (т.е. клирекализъм) и *федално човековластие*, а като *Христо-крация*. Православната теокрация е това, което изразяват по неповторим начин два от най-важните литургични възгласа, които толкова често се повтарят: 1) „...*Един свят, един Господ, Исус Христос...*” (т.е. върховна връзка с Бога като единствен наш Господ) и 2) „*сами себе си и целия си живот на Христа Бога да предадем*” (т.е. себеотдаване на нашия Бог и Господ).

Следователно, теокрацията за Църквата е трайното съзнаване на живото присъствие на Христос-Господ в живота на Неговото тяло и на постоянното

⁷ 1 Сол. 5:23.

⁸ За повече вж п. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, „Ορθόδοξη θεώρηση της κοινωνίας”, в списание *KOINΩNIA*, бр. 28 (1985) сс. 82-102.

обгрижване и ръководство на Църковното тяло пряко от Него в Светия Дух. Така би могло да бъде разбрано ясно и мястото на клириците в църковното тяло. Епископът, въпреки своето основополагащо и неотменно място в евхаристийното събрание и в живота на (поместната) Църква, съвсем не е „заместник” или „представител” на Христос, като че ли попълва отсъстващия Христос (което е папизъм), но в негово лице става осезаемо явен винаги „невидимо пребиваващият с нас” (съприсъстващ) Христос.

Най-великият ни еклисиолог св. Йоан Златоуст, говорейки, за „човешкото разделение” на членовете на Църквата на „овци и пастири” отбелязва: „...овци и пастири са според човешкото разделение, а според Христос всички са овци; защото и пастирите и пасомите се пасат от Единия, Висшия пастир”.⁹ Единството на Тялото не допуска светски диференциации на господари и подчинени. „Нито суетността на господарите я има тук (в Църквата), нито раболепието на подчинените, но духовно началство, което при това има предимството, че търси повече трудовете,... а не изобилието на почести”.¹⁰ Разликата между клирици и миряни св. Йоан Златоуст вижда в по-голямото усилие и труд, а не в по-високото положение.¹¹

Въз основа на гореизложеното можем да разберем, че клирикът, въпреки че е поставен да „паса овците” Христови (Йоан. 21:16), не е „господар” и „властник”, а носител на литургичния благодатен дар, който е призван да привежда в духовно служение за израстване в Христа на паството. Като, разбира се, вземем предвид, че „овците” са словесни и следователно имат своя самоличност и разум и че са овци не на клирика, а на Христос, какъвто е и самият клирик, тогава разбираме колко далеч стои неговото служение от светското разбиране относно властта. Като имаме предвид също, че и мирските членове на Църковното тяло (т.е. миряните) получават дарби, които се привеждат към действие вътре в самото Тяло, тогава става ясно, че оползотворяването на дарбите на миряните от страна на свещеника на една енория не само не означава щедър компромис, но най-просто казано е потвърждение на автентичното функциониране на Църковното тяло с участието на

⁹ PG 52, 784.

¹⁰ PG 61, 427/8.

¹¹ По тази тема по-подробно вж Ιωάννης Ν. Καμίρης, *Η θέσις και η διακονία των λαϊκών εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία*, Αθήναι 1976.

всички негови членове. Това е духът и съзнанието на светиите ни. Това хармонично съвместно съществуване в тялото на поместната Църква е засвидетелствано и от св. Климент Римски (†95 сл. Хр.): „...*Защото на архиерея са дадени особени функции и на свещениците е отредено тяхното място, и на левитите (дяконите) подобават техните служения; мирският човек е свързан с мирските повели*” (40:5).

Така става разбираемо защо в богослужебните последования не е правилно да казваме, както често се случва в Гърция, „*за онези, които проследяват*” (*υπερ των παρακολουθούντων*), но „*за онези, които заедно изпълняват*” (*υπερ των συνεπιτελούντων*). Литургията е „*общо дело*” (*λείτου έργον*), т.е. на вярващия народ, на цялото Църковно тяло. Какъв обаче по-конкретно е животът на енорията?

5. Формирането на енорията става с една единствена цел: обожението на нейните членове. Тази цел остава във вековете постоянна и неизменна. Промяната на целта автоматично означава подмяна на енорията и изпадането ѝ до едно чисто светско формиране (съюз, сдружение и т.н.), което вече губи характера си на Църква. Животът на енорията се развива като общуване в Христа, както е описан в известните места от Новия Завет (Деян. 2:42-47; 4:32-37). Един Господ, една вяра, един живот, една общност. **Христос не спасява индивидуално и автономно всеки един от нас, но общностно - колективно, като членове на общността на Неговото Тяло.** Без пълно и органично включване в Тялото Му няма спасение. Затова и първите християни очертали един път, който трябва да следват всички истински християни през вековете: на свършено оттегляне („отричане”) от света и „съчетаване” с Христа, както изповядваме в последованието на тайството Кръщение.

Това обаче означава предлагане-отдаване на целия живот на Христос („...*целия наш живот на Христа Бога да предадем*”), и на духовния и на телесно-материалния. Целият човек и целият му живот биват приети от Христос. Вярващият се причислява в Христовата общност с всичките си проблеми. Църквата не разделя човека на душа и тяло, така че да различава духовното от материалното. Според св. Григорий Палама Божият „образ” у човека се отнася до целия човек:

„Нито душата, нито тялото сами по себе си не могат да се наричат човек, но и двете заедно, защото се казва, че по Свой образ ги е създал Бог“.¹²

Как обаче в еклисиологичен план се тълкува включването на ЦЕЛИЯ ни живот в живота на Църквата-енория, става ясно от Новия Завет при описанието на служението на „седемте“ (дякони, Деян. гл. 6), които били един образ на „гражданско“ (т.е. обществено) служение, от средите на грижещите се за „общото притежание“ (Деян. гл. 2 и 4) и „събиране“ (на материална помощ за по-бедните общини: Гал. 2:10; 1 Кор. 16:2 сл. и т.н.), които се развили в християнските общини. Тази организация придало на Църквата образа на **общност в Христа**, на едно вселенско автономно общество, обемащо целия човешки живот.¹³

След епископа, основни духовни отци и учители били презвитерите и дори и миряни, както днес се случва с (неръкоположени) монаси. Защото онези, които са минавали през етапа на очистване и са стигали до стадия на просветлението от Светия Дух, били „духовни отци“, т.е. „Духоносци“. Катехизацията не била просто предаване на религиозни знания или на някакъв нравствен кодекс, който оглашеният трябвало да изпълнява. Това било въвеждане, посвещение и влизане в един нов живот, в живота в Христа: как вярващият да се отчуждава постоянно от греха и смъртта и да живее в Христа, в живота на Духа.

Ако поискаме днес да намерим нещо подобно, бихме могли да дадем пример с един православен манастир и постъпването в него. Послушникът монах - спазвайки аналогията - е оглашеният в древната Църква. От борбата му да бъде приет в монашеския живот можем аналогично да разберем какво е означавало в първите векове влизането в Църквата. От IV в. насетне манастирът останал продължението на църковния живот от първите векове и автентичния пример за християнски живот.¹⁴

В живота на поместната Църква-енория първостепенно значение имал **духовният отец, старецът**, както бил наречен по-късно, който обикновено съвпада с клирика - ефимерия (т.е. свещеника - бел. прев.). Около духовния отец се събират

¹² PG 150,1361 C.

¹³ Вж п. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, „*Ορθοδοξία και κοινωνικοπολιτική διακονία*“, в сборника: *Η Ορθοδοξία ως πολιτική διακονία*, Λευκωσία 1984, сс. 9-40.

¹⁴ Още в 400 г. сл. Хр. св. Йоан Златоуст произнесъл: „*Както са живели преди (има предвид християните в йерусалимската община) живеят днес в манастирите*“ (PG 60, 98).

духовните му чада. Духовните отци осъществяват „раждането свише”, за което говори Господ на нощния си ученик Никодим (Йоан. 3), т.е. духовното въз-раждане на вярващия. Духовникът не е просто учител, педагог, но този, който възражда човека. Това подчертава ап. Павел, духовен отец на мнозина в своето време: *„Защото, ако имате и десетки хиляди наставници в Христа, много бащи нямате, понеже аз ви родих в Исуса Христа чрез Евангелието”* (1Кор. 4:15). Апостол Павел ни задава и **координатите на духовното отчество**: 1) *„в Христа”* - възраждат не своите, но Христовите чада, след като първо те самите са се възродили; и 2) *„чрез Евангелието”* - по пътя на спасението, който Христос предлага в проповедта (благовестието) Си.

Духовен отец в църковния език не е високо-умствено развитият човек, интелектуалецът, а този, който се е превърнал в „храм на Светия Дух”, т.е. Духоносецът. Духовни отци, всъщност, са обожените хора, светиите. Цел в Православието на всеки вярващ е да се обожии, да стане „бог по благодат”. Това е и задачата на енорията: да стане „работилница за святост” и „духовна лечебница” за всеки вярващ.

Влизането в духовния живот е основна и неизменна предпоставка за правилната интеграция в живота на Църквата-енория. Защото духовният живот е предпоставка за правилното общение. Общностните добродетели не могат никога да бъдат постижения на човешката воля, но „плодове” на Светия Дух. *„А плодът на духа е: любов, радост, мир, дълготърпение, благост, милосърдие, вяра, кротост, въздържание”* (Гал. 5:22-23). Там където отсъства Светият Дух, липсват и плодовете Му. Традиционното и наследствено християнство, което се е наложило с течението на вековете в живота ни, е причината за сегашното ненормално състояние. Затова **манастирът е останал - ще повтори отново - като модел на Църквата-енория**, защото там (когато животът в него отговаря на Преданието) се поддържа борбата за очистване и просветляване на сърцето.

6. Енорията, със своята духовна и социална функция, като място за възраждане и обнова на християнския живот, е оцеляла - въпреки трудностите - през целия византино-ромейски и следвизантийски период, който сме изживели

заедно всички балкански народи.¹⁵ Възродителните духовни движения, като тези на исихастите (XIV в.) и коливадите (XVIII в.) наново христоцентрично ориентирали нейния ход, поставяйки духовния живот (пътя към обожение) като главна цел на църковния живот.

От XIX в. под влияние на западномислещи просветители клириците изоставили исихазма, затваряйки се в пиетизма и морализма. Консерваторите в онзи период паднали жертва на западната анти-монашеска пропаганда и се заели и те със създаването на една „Новогръцка Църква” (според определението на Константинос Икономос),¹⁶ изоставяйки традиционното монашество и духовните му предпоставки.

През време на робството в рамките на енорията се развил социалният дух и се продължила традицията на общностното съществуване на Православието. Социалната организация на поробенения народ не била нещо ново именно защото съществувал моделът на енорията. Робството дори играло ролята на предизвикателство за завръщане към раннохристиянската община, с укрепване връзките на поробените народи и развитие на солидарността в живота им. Тази роля, вярвам, е призвана да поеме енорията и в днешно време, през новото ни робство. От енориите ни ще зависи и нашето оцеляване. Разбира се, за оформянето на този живот допринесли също така и манастирите, които продължили дейността си вътре и вън от градските центрове, както било и в Римската империя - Византия, предлагайки автентичните основи на общностния дух.

През робството енорията обхващала в себе си целия живот на общността. За занаятчиите, със техните светци-покровители, храмът бил център и отправна точка на дейността им. Енорията поддържала духовния живот, направлявала духовната борба, насочвала към покаяние и солидарност, особено в периода на

¹⁵ Вж. Προδρόμος Ι. Ακανθόπουλος, *Η ιστορία των Ενοριών του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά την Τουρκοκρατία*, Θεσσαλονίκη 1984.

¹⁶ Константинос Икономос (1780-1857) бил бележит гръцки духовник, просветител, учен, писател, проповедник и духовен наставник на много от известните личности, заемали ключови позиции в гръцкото общество и църква през XIX в. Противопоставял се активно на западните мисионери и тяхната анти-църковна и анти-държавана дейност в Гърция. Бил главен противник на Автокефалната Гръцка Църква, наложена с помощта на баварците през 1833 г. (Тогава църквата в Гърция била насилствено отделена от Вселенската патриаршия). Въпреки това Икономос подкрепил обявяването на законната автокефалност на Гръцката църква в 1850, плод и на неговото пряко участие - бел. прев.

Великия пост и на Пасха - със взаимното опрощение. Всички обществени събития имали за свой център и отправна точка светата Евхаристия и храма. Дейностите от земеделския живот (сеитба, оран, жътва, прибиране на реколтата), образованието (с учител по правило свещеника), личните събития, които ставали и обществени (раждане, кръщение, сватба, погребение), празниците в чест на светиите, свързани със събори и т.н.. Във всичко това видно място заемал именно свещеникът: духовният отец, приятелят, събратът, съветникът, помощникът. Енорията, като център на религиозния култ, била истински кораб на спасението за целия поробен народ и постоянно училище и място за възпитание.

7. На въпроса **какво може да се направи днес** ще отбележим някои необходими неща, без стремежа към които, никакво истинско възраждане на енорийския и църковния ни живот не е възможно.

От първостепенна важност е да се чувства **есхатологичното самосъзнание на Православието** и в днешната историческа реалност. Тоест, как да действаме православно, всички заедно и енорийския ни живот също, в днешната политико-цивилизационна и обществена обстановка. Това, без друго, е позицията на Православието във всяка една епоха. То пребъдва в историята, осъвременявайки традицията си към настоящето и движейки се в своето трайно настояще на живот и свидетелство.

Не е възможно обаче динамично завръщане към Преданието ни, ако не бъде осъзнато собственото ни положение и дистанцията му от автентичното Православие, и ако не ни завладее „безумната любов“ по нашата „първосътворената красота“. Бездруго това се случва винаги: покаянието е невъзможно без осъзнаване на греха. Въпросът обаче е: **как днешният православен християнин ще разпознае кой е автентичният православен живот, ако няма трайна и непосредствена връзка със светоотеческото предание?** Трагично е, непрестанно черпим богословски от „празни кладенци“. Протестантски и папски богословски книги, пълни с интелектуализъм, рационализъм и метафизика, т.е. фантазия и импровизация, се четат като църковно богословие не само от учещите в чужбина, но и вътре в страните ни, преведени от любители на красивото слово и на интелектуалните философски анализи,

предложени като връх на богословската „наука“. Така изграждаме едно „европейско християнство“, свършено чуждо на спасителната светоотеческа духовност.

Само чрез светоотеческия дух обаче може да се осъзнае, че главната цел на енорията не е просто да изпълнява някакво обществено и благотворително дело или да се изчерпва с „обреди“, „празници“ или административни задължения, но да бъде жива и действена „работилница“ за спасение и обожение. Тогава социалната дейност ще бъде интегрирана в борбата за обожение, а пък общностния дух и братолюбието ще бъдат естествени плодове на общението с нетварната Божия благодат.

Когато енорията придобие съзнание за истинското основание на съществуването си, тогава ще престане да бъде място за случайна среща и ще се превърне в абсолютен център на целия живот за онези, които искат да бъдат християни. Тогава храмът няма да се ограничава в място за обреди или - в най-добрия случай - в център на религиозния култ, но ще действа точно като „Съборния храм“ в един манастир.¹⁷

Това наше всеобщо себеотдаване на енорийския живот обаче изисква пълно освобождаване от каквито и да било връзки със света: от политически (партийни) формирования или идеологии, но и обединения от всякакво естество, които или присвояват делото на енорията или го маргинализират и обезсилват. Нашето време, с всичкия прогрес, който се забелязва в адаптацията на менталитета ни и главно благодарение на днешната криза, която е първо духовна и след това икономическа, е подходящо за една такава преориентация на целия ни живот.

Това „завръщане“ (бих го нарекъл по-добре: покаяние или промяна на мисленето) с Божията благодат е възможно. Защото Бог е пожелал - въпреки опитите на мнозина за обратното - да остане в живота ни жив и деен **моделът на енорийския живот, който е общежитийният манастир**. Докато съществуват православни манастири, не се губи нашата надежда.

¹⁷ Авторът има предвид връзката, която съществува в общежителния манастир между светата Трапеза, общата трапеза и килията (т.е. литургията в храма продължава като литургия на общата трапезата и в килията на монаха). В автентичната енория дейността ѝ се разпростирала в дома на всеки енорияш, превръщайки го в „домашна“ църква - *бел. прев.*

Мисля, че първата необходима крачка е **повторната евангелизация** на всички ни, нашето повторно свързване, дори теоретично в началото, и повторно запознаване със светоотеческото предание. Ако не придобием съзнание и „ум Христов“, е свършено напразен всеки опит, колкото и добро желание да има. Защото векове наред в нас се натрупвал толкова светски дух, че православните критерии съвсем са били погребани и рефлексите ни съвсем са се забавили. Духовниците по принцип „се държим като папи“, а миряните по принцип „като протестанти“.

Абсолютно необходима е една нова катехизация на всички ни, на духовниците от всички степени и на миряните. От *Патерика* нека преминем през „*Наръчника с духовни съвети*“ на св. Никодим Светогорец, а оттам към *Добротолубието* му. Това ще бъде един ход на смирено учене, както детето, което тръгва от детската ясла, за да стигне в университета. Цялото това усилие ще бъде подкрепено, разбира се, от нашия чест богослужебен и светотайнствен живот в енорията. Единството ни в духовния подвиг, с Божия помощ, ще доведе до единството ни по ум, а чрез Христовия ум до възраждане в Христа.

Бележка: Докладът е прочетен на 7 септември 2011 г. във Фестивалния и конгресен център на гр. Варна, по време на семинара „*Духовната просвета и катехизация в Църквата*“, проведен в рамките на *Седмицата на православната книга* (5-11.IX.2011 г.), и се публикува тук с изричното съгласие на автора му.